

of the Ukrainian language. The purpose of the article is to check whether the examples given in I. Ohienko's monograph really reflect the phonetic phenomenon of the «new yat», and already on the basis of this analysis indirectly confirm or correct the idea of the Ukrainian basis of the Krekhiv Apostle's language.

Careful consideration of the features of nouns-illustrations to the phonetic phenomenon «new yat», comparison of these nouns with names that have the same form, but recorded in the text of the Krekhiv Apostle with the preservation of the old vowel, the involvement of statistical indicators – all this gives the author that, most likely, the text of the Krekhiv Apostle does not fix the real «new yat». Accordingly, the nouns given by I. Ohienko convey only a graphic phenomenon. To verify the result, the author of the article involved another, printed text, which also reflects the graphical variations between the letters *e* and the notation of a different origin.

The author made the conclusion that forces to correct I. Ohienko's opinion on the Ukrainian basis of the Krekhiv Apostle's language.

Key words: the Krekhiv Apostle, the «new yat», a phonetic change, a graphic phenomenon, spelling, the Ukrainian language, the Belarusian language.

Отримано: 18.11.2020 р.

УДК 81'373.611

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.35-42

Наталія Дворницька

ORCID 0000-0002-4825-4574

кандидат філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ САКРАЛЬНОЇ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ В СВІТЛІ МОВНО-ІСТОРИЧНИХ ІДЕЙ І. ОГІЄНКА

У статті зроблено спробу провести етимолого-дериваційний аналіз деяких власних назв сакральної лексики праслов'янського походження. Дослідження ведеться у світлі мовно-історичних ідей І. Огієнка про самобутність слов'янських і, зокрема, української мови. Увага акцентується на семантичному аспекті і про-блемі продуктивності твірних основ.

Ключові слова: праслов'янська мова, сакральна лексика, дериваційні процеси, етимологічний аналіз, самобутність української мови.

Державний і церковний діяч, учений Іван Іванович Огієнко (митрополит Іларіон) (1882-1972) залишив багату творчу спадщину, що налічує близько двох тисяч праць. Вагомим внеском у наукову скарбницю стали такі дослідження, як «Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу» (К., 1918), «Історія українського друкарства. Історично-бібліографічний огляд українського друкарства XV-XVIII ст.» (Львів, 1925), «Українська церква» (Прага, 1942, у 2-х т.) та інші. Особливої уваги істориків мови заслуговує робота «Дохристиянські вірування українського народу» (Вінніпег, 1961), де автор доводить самобутність української мови та культури, наголошуючи на необхідності подальших лінгвістичних історичних розвідок.

Спадщина Огієнка знаходить своїх дослідників у рідній Україні. Зокрема, ідеї просвітництва, на яких зосереджував свою увагу науковець, досліджують

в своїх роботах А. Ляхощька, А. Маврушевич, С. Мартиненко, В. Ляхощький, досліджуючи просвітницьку діяльність І. Огієнка, вивчає, зокрема, працю Огієнка-редактора, видавця часописів «Наша культура» та «Рідна мова». Дослідниця І. Тюрменко присвятила свої наукові роботи узагальненню та систематизації Огієнкової концепції шкільної освіти. Народознавчі студії Івана Огієнка стали об'єктом ґрунтовного дослідження В. Качкана. Дослідник С. Болтівець переконливо доводить вагомий внесок І. Огієнка в розробку психологічного напрямку в українському мовознавстві, розвинутого свого часу видатними українськими лінгвістами О. Потебнею та Б. Грінченком.

Наукова спадщина І. Огієнка в сфері історії мови активно досліджувалась в роботах представників української діаспори. Складні проблеми історії української мови висвітлюються в роботах Ю. Шевельова І. Зілинського, Р. Смаль-Стоцького, О. Горбача, Я. Рудницького, О. Колеси, З. Кузеля, В. Розова, С. Караванського, В. Коптілова, С. Рабій-Карпінської, Яра Славутича та інших.

У сфері зацікавлень українських мовознавців діаспори – історія української мови, діалектологія, ономастика, лексикографія, а також надзвичайно складні проблеми функціонування прамов. Зокрема видатною подією в сфері історичного мовознавства стало опублікування в 1964 р. англійською мовою фундаментальної праці Ю. Шевельова з історії праслов'янської мови.

Діалектологічні студії, що стали невід'ємною частиною українського мовознавства, дали колосальний матеріал для розвитку порівняльно-історичного мовознавства і, відповідно, розвитку етимології, практики етимологічного аналізу, про необхідність якого при дослідженні протолексики неодноразово наголошував І. Огієнко. Вагомий внесок у цю справу здійснив Я. Рудницький, опублікувавши перший етимологічний словник української мови.

В галузі лексикографії та історичної лексикології української мови працює С. Караванський. Продовжили історичні дослідження в сфері історії мови П. Одарченко, М. Ковшун, Ю. Мовчан, А. Вовк, В. Чапленко та інші науковці.

На сучасному етапі розвитку мовознавства надзвичайно актуальними є дослідження, що демонструють і доводять самотуність, реліктовість української мови. У цьому аспекті велику зацікавленість викликає дослідження праслов'янської, дохристиянської сакральної лексики, її дериваційних та трансформаційних особливостей. Останнім часом акцент в подібних дослідженнях робиться на етимологічному аналізі з урахуванням його основних принципів.

Означена тенденція цілком обґрунтована, адже саме історичний аспект лінгвістичних досліджень з елементами етимологічного аналізу, поєднання синхронного та діахронного методів дозволяє не тільки фіксувати та описувати мовні явища, але й пояснювати їх, виявляючи причини, закономірності та особливості еволюції мовних систем.

Мета статті полягає в спробі проаналізувати деякі, успадковані українською народною мовою, одиниці праслов'янського сакрального лексикону, походження яких викликає сумніви в семантично-мотиваційному аспекті, з позицій лінгвістичного, зокрема етимолого-дериваційного аналізу.

Як відомо, проблеми індоєвропейської деривації у певних аспектах розглядалися в роботах Е. Бенвеніста, А. Жюре, П. Шантрена, Ф. Шпехта, що виділили та проаналізували найбільш продуктивні словотворчі моделі. Слід зазначити, що в праслов'янському мовознавстві подібні питання розглядалися менш інтенсивно. К. Бругман, М. Маковський, А. Мейс, Ф. Міклошич, Ю. Откупщиков, П. Персон, І. Тайлор, О. М. Фрейденберг та інші дослідники, спрямувавши свої наукові пошуки в русло історичної деривації, аналізували далеко не всі функціональні словотворчі моделі праслов'янської мовної системи.

Зокрема власні назви сакральної лексики праслов'янського походження, які демонструють первісну семантику, мотивацію, особливості саме праслов'янської деривації, заслуговують більш системного та поглибленого аналізу. На наш погляд, дослідження цього шару лексики дозволяє певним чином наблизитися до найпотаємніших глибин світосприйняття первісної людини, тим самим – висвітлити бодай в деяких рисах певні закономірності дериваційних процесів мови в період її формування.

Загальноприйнятим у сучасному мовознавстві є те, що слов'яни, індоєвропейці, мовою та культурою близькі до інших індоєвропейських народів. Індоєвропейці, представляючи в давнину єдиний етнос, мали єдину релігію – ведизм. Як стверджують наукові дослідження, «релігію давних індоєвропейців найбільше чітко демонструють Ригведи, книга священних гимнов давних ариєв» [9, с.173], що підкорили Індію в II тисячолітті до н.е. Частково вірування аріїв зберегла авестійська література, священні книги давньоіранської релігії зороастризму. Давні індоєвропейці мали єдину історію, тому міфи їх в основі своїй єдині. Дослідження в цій області переконливо свідчать, що зокрема слов'янська фольклорна спадщина демонструє органічний зв'язок з єдиною релігією індоєвропейців. Пісні, легенди, казки тощо зберегли найдавніші міфи – про створення світу, про народження та боротьбу богів, про Всесвітній Потоп – які, відповідно, «содержат в себе специфическую, так называемую сакральную лексику» [4, с.187]. Це породжує спокусу отожднювати богів слов'янського та інших пантеонів, оголошувати якісь імена запозиченими тощо.

Проте слід зазначити, що у слов'ян напередодні Хрещення можна прослідкувати виразну тенденцію до складання власної розвиненої міфології. Це, так би мовити, протописемна стадія формування сакрального лексикону, яка, втім, лишилася потенційно змістовним, але не розвиненим повною мірою явищем. А осмислення християнською свідомістю язичницьких божеств як «демонів» поклато край процесу поганської міфотворчості. Вона опинилася на маргінесі біблійного світу, і цікавість до неї «воспринималась как проявление враждебности к библейному учению и христианскому миру» [10, с.143]. Вивчення цього шару культури і, відповідно, лексики, що стало можливим лише в Новітній час, проводиться в різних аспектах.

У складі праслов'янського сакрального лексикону є лексеми, які викликають різне тлумачення в семантико-мотиваційному аспекті, а, отже, аналіз цих одиниць з позицій лінгвістичного, зокрема етимолого-дериваційного аналізу, видається досить актуальним.

Основним завданням етимологічного аналізу в сучасному мовознавстві є те, що найбільш близьке до етимології самого слова «етимологія», яка означає науку про «істинне» (т. «первинне, первісне») значення слова. В. фон Гумбольдт підкреслював, що етимологічний аналіз у такому аспекті спрямований не до встановлення значення слова в будь-який період розвитку мови, а «к установлению того значения (die Bedeutung), которое слово имело в момент своего возникновения» [6, с.189]. На наш погляд, глибокі етимологічні дослідження повинні проводитися з дотриманням основних критеріїв, зокрема фонетико – словотворчого та семантичного.

Серед виділених у процесі дослідження сакральних лексем у першу чергу були проаналізовані ті одиниці означеної ЛСГ, які активно функціонують в українській мові, маючи неоднозначну етимологію.

ВЕЛЕС – бог багатства та домашньої худоби, провідник у потойбічний світ, син небесної корови Земун. Подібно до Шиви, Велес – руйнівник

Всесвіту. В іншій іпостасі – бог мудрості. Джерела дають різні етимологічні версії. Найбільш достовірною вважається запропонована М. Фасмером версія походження даної лексики від твірної основи ст.- сл. прикметника *velii* «великий». Цю ж гіпотезу висуває А. Брюкнер, підкреслюючи відповідно очевидну семантичну близькість аналізованої лексики з д.- рус. іменником *велеть* «велетень» та лит. лексемою *velės* «душі померлих». В. М. Топоров пропонує твірною основою деривата, що називає могутнього бога, бога багатства та достатку, вважати основу д.- інд. дієслова **vars-ati* (з переогласовкою *vals-ati*; при нульовій афіксації) «йде дощ; дощ, який все запліднює», що, в аспекті семантичного критерію, видається цілком вірогідним.

ГОРИНЯ – іриський велет, що може обергатися на Змія Горинича, який оберігає темне царство. Етимологічні джерела представляють дану сакральну лексеми як праслов'янське утворення (формант – *ын-я*) від з.- і.-с. твірної іменникової основи **gir-a* (*gor-a*). Пор.: рос., укр. *гора*, ст.-сл. *gora*, болг. *гора* «гір», словен. *gora*, ч. *hora*, польськ. *gora*, в.-луж. *hora*, д.- інд. *giris*. Враховуючи гіпотези, що акцентують увагу на семантичному критерії етимологічного аналізу, зауважимо, що чи не більш вірогідною виглядає інша модель творення лексики. Саме семантичний аспект аналізу підказує логічність походження назви Змія, що вивергає вогонь, полум'я, жар від твірної основи праслов'янського дієслова **gor-e-ti* «горіти, палати, пекти» (пор. д.- інд. *ghrnoti* «світити, палати», рос. *гореть*, укр. *горіти*, словен. *goreti*, ч. *horetí*, в.- луж. *horcy* «гарячий», лит. *gareti* «палати від гніву, палити, пекти»). Зауважимо, що за подібною словотворчою моделлю створені такі праслов'янські віддієслівні лексеми як *ходиня*, *скрина*, *берегиня* тощо.

ДІВА-ДОДОЛА (Перунниця) – дружина Перуна, дочка Семаргла. Богиня грому та блискавки, відповідає за дощ та плодючість Землі. Лексема є поєднанням двох незалежних утворень. Зокрема, праслов'янський іменник *díva* є віддієслівним похідним. Етимолого-дериваційний аналіз демонструє прямий зв'язок з д.- і. дієсловом **dhiv-iti* «дивитися, наглядати, споглядати», що цілком відповідає семантичному критерію, адже саме наглядати, слідкувати за господарством, дітьми було прямим обов'язком головної жінки в сім'ях язичників.

Лексема *додола* демонструє надзвичайно цікаву етимологію. В «славянских языках она означала длинную женскую сорочку, без наставки, пришивки» [1, с.133], що одягали головні господині. Цікаво зазначити, що праслов'янська лексема **dol-a* (при сполученні з префіксом **do*) – віддієслівне безафіксне утворення (твірне дієслово **dol-iti* – «пригинати, схилити, примушувати, розподіляти як господина»).

Таким чином, етимологічний аналіз, з урахуванням і словотворчого, і семантичного критеріїв, демонструє давню слов'янську лексеми дієслівного походження, що є назвою найвищої господині і повелительки.

ІРІЙ (Вирій) – слов'янський рай. Правитель Ірію – Сварог. Саме там, як стверджують міфи, течуть молочні ріки (пор. укр. *вирій* «казкова країна, куди птахи відлітають зимувати»). М. Фасмер стверджує, що лексема є запозиченою: ір. *airya-* «арійська країна». О.О. Потєбня, ґрунтуючись на семантичному критерії, вважає означену сакральну лексеми віддієслівним праслов'янським дериватом (формант *-iij*). Учений називає твірною основою д.- інд. дієслова, що цілком логічно стало одиницею праслов'янської мовної системи, – **ir-noti* «підніматися, відроджуватися». Дана версія, що відповідає вимогам всіх критеріїв множинного етимологічного аналізу, видається найбільш вірогідною.

ЖИВА – богиня життя, весни, третя дружина Дажь-Бога. Різномасштабний аналіз даної сакральної одиниці, не зафіксованої в жодному етимологічному дослідженні чи словнику, з урахуванням семантичного критерію, демонструє

вірогідність праслов'янського віддієслівного походження лексеми (твірна праформа **gi-ti* (де *g/z* як наслідок палатальних змін); дериваційний формант –*v-a*); пор. рос., укр. *жить, жити*, ст.-сл. *жити*, ч.-інд. *jivati*, лит. *gyti* «відроджуватися, повертатися до життя».

КАРНА – богиня обряду поховання, сувора і караюча, на відміну від її милосердної сестри Желі. Аналіз даної сакральної одиниці, не зафіксованої в жодному етимологічному дослідженні чи словнику, представляє цілком вірогідною версією утворення даної лексеми від твірної основи праслов'янського дієслова **ko(a)r-i-ti* «докоряти, карати, мучити»; дериваційний формант –*n-a*.

КОЩІЙ БЕЗСМЕРТНИЙ (Трипетович) – син Матері Землі, владика темного царства. Беручи до уваги загальноприйнятту версію про суфіксальне походження даної лексеми безпосередньо від твірної основи іменника *кость(кість)*, не відкидаємо можливість іншого дериваційного способу. Етимологічні джерела демонструють велику продуктивність, особливо в релігійній термінології, твірної основи праслов'янського дієслова **kost-i-ti* «бити, роздирати до кісток, мучити, добираючись до суті (тб. до кісток)». Зважаючи на семантичний критерій аналізу, цілком логічним є припустити віддієслівне походження (твірна основа зазначеного дієслова **kost-i-ti*; продуктивний при дієслівних твірних основах формант –*iŭ*) зазначеної лексеми.

МАКОШЬ – мати щасливого жереба; визначає долю людей та богів. В етимологічних джерелах зафіксовано різні можливі мотивації даної лексеми. Зважаючи на семантичний, словотворчий та фонетичний критерії аналізу, зауважимо, що цілком вірогідною видається версія М. Махека, представлена в словнику М. Фасмера, яка демонструє д.-інд. походження лексеми – *makhas* «багатий, благородний; демон, наділений надзвичайними правами». Поряд із даною версією в різних етимологічних дослідженнях висунуто припущення про походження сакральної назви богині талану, щастя, плідності від д.-інд. дієслова **mak-e-ti* (полити водою, дощем, що запліднює); дериваційний формант –*ouŭ*; пор. свят–*ou-a*).

МАРЕНА (Мармара) – богиня смерті, зими, друга дружина Дажь-Бога. Зважаючи на семантичний критерій аналізу, зауважимо, що найбільш вірогідною твірною цієї лексеми видається основа загальнослов'янського іменника *мар-а* «привид, мара, марення; домовик»; дериваційний формант –*en-* (пор. укр. *мара* «привид», рос.-цслв. *мара* «втрата свідомості», польськ. *tara* «сновиди, привид»). У свою чергу, лексема *мар-а* – віддієслівне безафіксне утворення (твірна основа праслов'янського дієслова **mar-i-ti* «згубити, втратити, розбити надії»).

ОРЕЙ (ОРИЙ) – син Дажь-Бога та Живи. У літературі існують версії запозичення даної лексеми (ір. *ariŭ*). Проте аналіз лексеми *Орей* (*Орий*) демонструє загальнослов'янську фонетичну переогласовку дифтонгічних сполучень *ar-//or-* на абсолютному початку слова. Спираючись на цей факт і зауважуючи семантичний критерій, можна припустити з великою вірогідністю ідентичність (з фонетичною трансформацією) коренів наступних дериватів – ір. «*ar-iŭ*» – сл. «*or-amai*». Це свідчить про походження даних лексем від єдиної гіпотетичної праформи. Відповідно видається вірогідним безпосереднє загальнослов'янське суфіксальне утворення даної лексеми (пор. д.-рус., ст.-сл. *or-ati*, сербохорв. *or-ati*, словен. *or-ati* «орати землю»). Отже, цілком правомірно видається версія походження лексеми *o(a)riŭ* безпосередньо від твірної основи праслов'янського дієслова **or-i-ti* (словотворчий формант **ij* (e_j) – *iŭ*, продуктивний в аналізованій дериваційній системі).

РАРОГ – сокіл, вогняний птах, інкарнація Сварожича-Семаргла. За даними словників, лексема загальнослов'янська. Пор. польськ. *rarog*, ч. *raroh*, в.-л. *rarah*.

Гіпотетична приналежність сакральних лексем *Сварог*, *Ра-р-ог* до одної дериваційної моделі робить вірогідним виділення з морфемного складу значущої частини форманту **og* – (*ог*) і, відповідно, коренів *Свар-*, *Ра-р-*. Етимологічний аналіз з урахуванням семантичного критерію представляє цілком вірогідною версію походження кореня аналізованої лексеми *Ра-р-ог* від основи праслав'янського дієслова **re (a)-ti* «кричати, сповіщати» (пор. із санскр. **rauti* «кричати»).

СВАРОГ – чоловіча половина, «ипостась Рода, который объединял в себе мужское и женское начало» [5, с.193], будучи батьком і матір'ю всіх богів. *Сварог* – небесний коваль. Чоловік Лади і батько багатьох богів. У науковій літературі представлені різні етимолого-дериваційні версії. Зокрема, М. Фасмер доводить праслав'янське походження іменника, мотивуючи її лексемою *свар (a)* «той, що свариться, карає». О.Г. Преображенський пов'язує походження лексеми з санскритською праформою **svar* «світло, небо», *svargas* «небо»; відповідно, *Сварог* – «сяючий», бог світла, неба. Видається цілком вірогідною версія, що ґрунтується на семантичному критерії, і представлена у О.Г. Преображенського як додаткова. За цією версією ім'я бога-коваля цілком логічно мотивується праслав'янським дієсловом **svar-i-ti* «варити, зварювати (залізо)»; дериваційний гіпотетичний формант – **og* – (*ог*). Учений наводить приклад з руського літопису, де *Сварога* названо «сварщикъ» – «коваль».

Репрезентовані приклади яскраво підтверджують висунуту ще давньоіндійським ученим Паніні та розвинуту В. фон Гумбольдтом, поглиблену та концептуально оформлену в роботах багатьох дослідників, концепцію високої продуктивності віддієслівних дериваційних моделей в давніх мовних системах, що відповідним чином ілюструє особливості мислення давньої людини

Очевидність того, що подібні моделі є загальнослов'янськими, в основі яких лежать праслав'янські праформи, спростовує існуючу в науковій літературі думку про те, що сакральна лексика слов'янських мов переважно запозичена і переконливо підтверджує ідею І. Огієнка про самобутність сакральної лексики слов'янських і, зокрема, української мов. Подібний висновок демонструє обмежені можливості подальших етимологічних досліджень слов'янської лексики, особливостей дериваційних процесів в прамові, оскільки вирішення означених завдань пов'язане не тільки з питаннями формування та становлення мови як системи, але й з проблемами еволюції свідомості та мислення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бенвенист Э. Индоевропейское именное словообразование / пер. с фр. Н. Андреева. М.: Издательство иностранной литературы, 1955. 260 с.
2. Вундт В. Проблемы психологии народов. М.: Космос, 1912. 49 с.
3. Гумбольдт В. О различии организмов человеческого языка / пер. с нем. П. Билярского. Санкт-Петербург, 1873. 366 с.
4. Мейе А. Общеславянский язык / пер. с фр. проф. Р.И. Аванесова, П.С. Кузнецова. М., 1951. 492 с.
5. Михаленко А. Интересная этимология, или почему слова такие разные. Красноярск: Штрих, 2014. 230 с.
6. Откупщиков Ю.В. Из истории праславянского словообразования. М.: Академия, 1966. 321 с.
7. Потебня А.А. О связи некоторых представлений в языке. Воронеж: Тип. В. Гольдштейна, 1864. 32 с.
8. Преображенский А.Г. Этимологический словарь русского языка: в 2 т. М.: ГИИНС, 1959. 861 с.

9. Тайлор Э.Б. Первобытная культура / пер. с англ. А.И. Перциц. М.: Политиздат, 1989. 573 с.
10. Топоров В.Н. Исследования в области славянских древностей: Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов. М.: Наука, 1974. 342 с.
11. Трубачев О.Н. Ремесленная терминология в славянских языках (Этимология и опыт групповой реконструкции). М.: Наука, 1966. 416 с.
12. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / перевод с нем. М.: Прогресс, 1986. Т. 1. 576 с.
13. Шанский Н.М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. М.: Московский университет, 1972. 216 с.
14. Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg: Winter, 1908. 774 p.
15. Brukner A. Słownik etymologiczny. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957.
16. Miklosich F. Etimologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien, 1886.
17. Trautmann R. Baltisch-slavisches. Göttingen: Bandenhoec & Ruprecht, 1923. 379 p.

References:

1. Benvenist E. Indoeuropeyskoe imennoe slovoobrazovanie / per. s fr. N. Andreeva. М.: Izdatelstvo inostranoy literatury, 1955. 260 s.
2. Vundt V. Problemy psichologii narodov. М.: Kosmos, 1912. 49 s.
3. Gumboldt V. O razlichii organizmov chelovecheskogo yazyika / per. s nem. P. Bilyarskogo. Sankt-Peterburg, 1873. 366 s.
4. Meye A. Obschslavyanskiy yazyik / per. s fr. prof. R.I. Avanesova, P.S. Kuznetsova. М., 1951. 492 s.
5. Mihalenko A. Interesnaya etimologiya, ili pochemu slova takie raznyie. Krasnoyarsk: Shtrih, 2014. 230 s.
6. Otkupshikov Yu.V. Iz istorii praslavyanskogo slovoobrazovaniya. М.: Akademiya, 1966. 321 s.
7. Potebnya A.A. O svyazi nekotorykh predstavleniy v yazyike. Voronezh: Tip. V. Goldshyteyna, 1864. 32 s.
8. Preobrazhenskiy A.G. Etimologicheskii slovar russkogo yazyika: v 2 t. М.: GIINS, 1959. 861 s.
9. Taylor E.B. Pervobytnaya kultura / per. s angl. A.I. Pershits. М.: Politizdat, 1989. 573 s.
10. Toporov V.N. Issledovaniya v oblasti slavyanskih drevnostey: Leksicheskie i frazeologicheskie voprosy rekonstruktsii tekstov. М.: Nauka, 1974. 342 s.
11. Trubachev O.N. Remeslennaya terminologiya v slavyanskih yazyikah (Etimologiya i opyt gruppovoy rekonstruktsii). М.: Nauka, 1966. 416 s.
12. Fasmer M. Etimologicheskii slovar russkogo yazyika: v 4 t. / perevod s nem. М.: Progress, 1986. Т. 1. 576 с.
13. Shanskiy N.M. Etimologicheskii slovar russkogo yazyika: v 4 t. М.: Moskovskiy universitet, 1972. 216 s.
14. Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg: Winter, 1908. 774 p.
15. Brukner A. Słownik etymologiczny. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957.
16. Miklosich F. Etimologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien, 1886.
17. Trautmann R. Baltisch-slavisches. Göttingen: Bandenhoec & Ruprecht, 1923. 379 p.

The article deals with etymological and derivational analysis of some proper names of sacral vocabulary of proto-Slavonic origin paying attention to the semantic aspect and the problems of forming stems productivity. The author emphasizes that the idea of a dynamic approach to the systematic study of language, suggested by the prominent linguist Baudouin de Courtenay, has become increasingly relevant in modern linguistics. This tendency is well grounded, because it is the historical aspect of linguistic studies, the combination of synchronous and diachronic methods allows not only to record and describe language phenomena, but also to explain them, revealing the causes, patterns and features of language systems evolution.

Of particular interest are the peculiarities of derivative processes in ancient languages, because their solution is connected not only with the formation and development of language as a system, but also with the problems of consciousness and thinking evolution. The author identifies that not all functional word-forming models of the Slavonic language system have been analyzed by researchers of historical derivation processes.

The attention to the proper names of the sacred vocabulary of Slavonic origin is caused by the fact that these lexical units show the initial semantics, motivation, peculiarities of the Slavonic derivation. The author says that in modern linguistics it is acceptable to identify the gods of the Slavonic and other pantheons and, accordingly, to borrow in the Slavonic languages their own sacred names. The purpose of the article was to analyze the Slavonic sacral lexical units, whose etymological analysis is absent, or doubtful in terms of the semantic criterion, with the emphasis on the problem of stems productivity in proto-language (with main criterion of etymological research maintained).

The author emphasizes that deep etymological researches should be carried out with observance of the basic criteria, phonetic – word-making and semantic in particular.

The article presents an analysis of the proper names with sacred subjects, which organically reflect the ancient man's worldview, demonstrating their formation according to certain, with clear structure, word-forming models. The evidence that such models are common Slavonic, with the Slavonic proto-forms in their basis, refutes the belief in the scientific literature that the Slavonic sacred vocabulary is predominantly borrowed.

Key words: protoslavonic language, sacral lexical units, derivational processes, the problems of productivity, etymological analysis.

Отримано: 12.11.2020 р.

УДК 811.161.2'38:82

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.42-47

Наталія Дзюбак

ORCID 0000-0002-7287-8889

кандидат філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В ІСТОРИЧНОМУ НАРИСІ ІВАНА ОГІЄНКА «МІСТЕЧКО БРУСИЛІВ ТА ЙОГО ОКОЛИЦІ»

У науковій статті з'ясовано зміст терміна «фразеологія» в сучасному мовознавстві, визначено фразеологізм як одиницю фразеології та його диференційні ознаки, зроблено спробу описати типологію фразеологізмів і їхнє використання у мові історичного нариса Івана Огієнка «Містечко Брусилів та його околиці», а також функції та призначення у відповідному комунікативному просторі.

Ключові слова: фразеологія, фразеологізм, історичний нарис, функціональний потенціал фразеологічних одиниць, трансформація фразеологізму.

Різнопланові виражально-зображувальні можливості фразеологічного фонду української мови дозволяють проводити активні експерименти з використанням цих засобів у мовленні. «Вони набагато виразніше, ніж окремі слова, розподіляються в певних структурно-функціональних стилях, виявляючи свою належність до кожного з них, а також до сфери усного чи писемного мовлення, мають більш яскраве експресивне чи емоційне забарвлення» [3, с.150].

Функціональний потенціал фразеологічних одиниць в цілому, а також специфіка їх використання в публіцистичному стилі, зокрема в засобах ма-